Ana SELEJAN

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts

A treia carieră a lui Petru Dumitriu

Petru Dumitriu's Third Career

The study tries to establish whether the post-revolutionary confessions of Petru Dumitriu, exposed in two books of interviews and transcripted by Eugen Simion (Convorbiri cu Petru Dumitriu, 1994; 1998) and George Pruteanu (Pactul cu diavolul, 1995) unveil, elude or mystify the truth regarding his literary compromise from the totalitarian years. Accordingly one can configure the direction of Petru Dumitriu's literary failure in the Western world, for three decades, starting in 1961, as well as the writer's projects.

Keywords: Petru Dumitriu; militant publishing; realist-socialist prose; West; credibility
Institution's address: Bd. Victoriei, no. 5-7, Sibiu, Romania; tel. +40 269 215556; fax.: +40 269 212707
Personal e-mail: *anaselejan05@yahoo.com*

Petru Dumitriu (1924-2002) n-a publicat jurnal sau memorii cu referiri la răstimpul totalitar, în care el a fost printre personajele centrale, de mare anvergură, pe scena literară realist-socialistă.

Dar s-a mărturisit. Şi încă mult şi aproape constant după 1989: în două cărţi de interviuri, în presă, în emisiuni televizate. A reluat, pentru alt public, aria mărturisirii începută în 1961-1962 prin autoficţiuni (*Rendez-vous au Jugement dernier* şi *Incognito*).

A fost, cum îl numeşte în carte, unul dintre partenerii de dialog, un „confesionist". Acesta este motivul pentru care vom lua în considerare aceste mărturisiri şi depoziţii de martor, pe care voi încerca să le trec prin acelaşi filtru de interogaţii: cât adevăr şi câtă mistificare dezvăluie discursul mărturisitor? Câtă sinceritate şi câtă duplicitate? Câtă credibilitate? Ce se ocoleşte, ce se supralicitează? Ce adevăruri de istorie literară se restabilesc? Etc. Încercarea nu-i fără dificultate, pentru că discursul unui intervievat nu este identic cu cel al unui diarist şi nici cu cel al unui memorialist. Dar etica, zic eu, trebuie să fie aceeaşi, ceea ce m-a încurajat în a începe operaţiunile dificile de selectare, delestare, colaţionare şi comparare de informaţii. Comparaţie în primul rând cu imaginea determinată istoric a lui Petru Dumitriu, stabilită şi restabilită în istorii literare sau în documente. Cea mai familiară îmi este, desigur, figura lui Petru Dumitriu decupată de mine din presa literară dintre 1946 şi 1960. Căci Petru Dumitriu a fost în prea multe rânduri personajul principal („eroul pozitiv", ca să vorbim în terminologia epocii) în cărţile mele, începând cu *Trădarea intelectualilor* (1992) şi sfârşind cu cel de-al şaselea volum de istorie literară *Literatura în totalitarism* (2000). Nu voi face în acest context detalieri şi comparaţii complete; las acest demers pentru o viitoare iniţiativă editorială, pentru ca, *hic et nunc*, să stabilesc cadrul diferitelor ipostaze de viaţă şi de carieră literară ale lui Petru Dumitriu, configurate istoric sau din propriile mărturii.

Mărturisirea lui Petru Dumitriu datează din 1993; ce-a urmat au fost precizări în variantă. Atunci, în martie 1993, a început şi s-a desfăşurat convorbirea cu Eugen Simion, în oraşul de domiciliu al lui Petru Dumitriu: „ne găsim în oraşul Metz, pe malul Mosellei. Este o după-amiază liniştită de primăvară" – precizează autorul interviului. Cartea apare în 1994. Ediţia a doua, completată, în urma unui dialog la Strasbourg din noiembrie 1996, adăugită şi cu alte texte, apare în 1998; este ediţia pe care o comentez în acest context (abreviată în continuare E.S.[1]). În decembrie 1993, are loc convorbirea cu George Pruteanu[2], tot la Metz: „Am ajuns în acest superb oraş (...) într-o seară ploioasă. A doua zi, tot ploioasă, ca şi cele următoare". Cartea apare în 1995 (este ediţia din care voi cita, abreviată în continuare: G.P.).

Aşa se explică, datorită intervalului scurt de timp în care s-au făcut destăinuirile, nu atât viziunea unitară a lui Petru Dumitriu asupra unor aspecte (care putea să fie rodul unor convingeri mai vechi) cât limbajul şi terminologia aproape identice folosite în convorbirile cu cei doi intervievatori când aceştia abordează situaţii similare.

Dar să începem prin a schița figura scriitorului Petru Dumitriu din etapa românească a activității sale și s-o alăturăm celei configurate din zicerile (răspunsurile) intervievatului: „eu n-am să-ți mărturisesc nimic; eu am să-ți spun" (E.S., p.13) – precizează de la început, acela.

Dimineața activităților lui Petru Dumitriu

La câteva luni de la debutul editorial (în primăvara anului 1947 apare volumul Euridice. 8 proze), adică din ianuarie 1948, Petru Dumitriu se lansează cu aplomb și intransigență în publicistica militantă comunistă, ca redactor cu „probleme ideologice" la nou-înființata revistă *Flacăra* (nr.1: 4 ian.1948), organ al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, una din cele mai crunte publicații culturale de stânga, hotărâtă, prin coordonatorul ei: N. Moraru – fanaticul ideolog și prin grupul de redactori și colaboratori pe care și l-a format, să aducă pe linie marxistă cultura românească – asupra căreia, din august 1944, se răsfrânseseră prea multe persuasiuni politice prin megafoane de presă specializate sau afine: *Tribuna poporului, Orizont, Victoria, Democrația, Studentul român, Tineretul muncitor, Contemporanul, Revista literară,* prin paginile culturale ale cotidianelor *Scânteia, Scânteia tineretului, România liberă* ș.a.

Petru Dumitriu

Venea, la cei 24 de ani ai săi, cu un bagaj de cultură remarcabil: fusese un an la Paris, trei la München – unde începe, fără a finaliza – studii universitare de filosofie. Era familiarizat cu mai multe limbi străine („eram poliglot; ei și?! știam franțuzește, nemțește, englezește – de acasă – apoi italiană, iar la München am învățat spaniola. Cinci limbi, plus latina din liceu, șase", G.P. , p.23). Cartea de debut, comentată mai rezervat (Al. Piru, G. Călinescu, parțial Ov. S. Crohmălniceanu) sau nu (I. Negoițescu, Ovidiu Constantinescu), a avut, în ansamblu, un succes de critică, propulsându-l (și datorită premiilor literare primite), printre tinerii scriitori de perspectivă, în acel agitat și belicos moment literar de după august 1944 până spre finele lui 1947. Această vizibilitate printre tinerii literatori, cât și dorința de faptă literară (de anumită faptă literară) va fi fost și motivul pentru care a fost acceptat la revista *Flacăra,* iar odată cu debutul publicistic, începe ieșirea din cvasi-anonimat a lui Petru Dumitriu și lansarea glorioasă a acestuia în literatură. De fapt, toată echipa de redactori sau colaboratori a lui N. Moraru cuprindea tineri ambițioși, afirmați încă din interbelic sau după august 1944, ca militanți pentru noul model cultural, cultura pentru mase:

„Astfel, asupra muzicii se vor pronunța – scriam, în cartea mea apărută în 1993 - Edgar Elian, Harry Brauner, A.Mendelsohn; problemele dansului vor fi prezentate de Maria Veniamin și Nina Cassian, ale teatrului vor fi prezentate de Irina Nădejde-Cazaban, Al. Assan, Valentin Silvestru, Irina Deșliu; despre pictură și noile ei sarcini, vor scrie M.H. Maxy și Radu Bogdan"[3]. Cel mai numeros este grupul de comentatori literari: Mihail Novicov, J. Popper, Petru Dumitriu, Mihnea Gheorghiu, Geo Dumitrescu, Geo Șerban, Eug. B. Marian, Petre Solomon, Paul Cornea, Silvian Iosifescu ș.a. Unui foc încrucișat din mai multe direcții (recte publicații) de la mai mulți trăgători, era supusă literatura în anul 1948. Petru Dumitriu a fost printre cei mai prolifici. Ceea ce făcea Ov. S. Crohmălniceanu din 1947 la *Contemporanul*, adică critica așa-zisului „decadentism" literar, străin și autohton, în lumina marxismului, va face Petru Dumitriu la *Flacăra.* „Articolele sale adaugă intransigenței doctrinare (N. Moraru, J. Popper, M. Novicov), o largă informație literară, o erudiție fasonată însă într-un tipar ideologic, pe care-l recomandă cu pasiune și talent"[4], observam în același context.

„Se impune revizuirea în spirit marxist și cu cea mai mare vigilență a problemelor (...). Atitudinea marxist-leninistă nu este una de vandalism cultural și artistic ci de aplicare a unei metode filosofice la considerarea culturii și a artei."[5] Acesta este miezul crezului critic al lui Petru Dumitriu și al metodei sale analitice, răsfrântă, în primele luni ale anului 1948 în revista *Flacăra* (începând cu nr. 2, 11 ian.) asupra „lipsurilor" literaturii universale; astfel, Pirandello, O'Neill sunt incriminați pentru „criza sentimentului realității și pesimism", Sartre, Joyce pentru „formalism" ș.a., apoi asupra literaturii române, în paralel cu o asiduă publicistică de atragere și propagandă „spre noua literatură".

In capitolul „Maeștri și învățăcei" din cartea mea

Reeducare şi prigoană (1993; 2005) fac doar o introducere (incompletă la nivel cantitativ, dar edificatoare la nivelul concepţiei) privind prima faţă realist-socialistă a lui Petru Dumitriu: cea de comentator (revizor şi îndrumător) literar. Peste decenii, intervievatul din Metz conchide:

„Şi am făcut cariera binecunoscută (...) de scriitor – cum se spunea atunci?

- E.S.: Realist-socialist.

- P.D.: Realist-socialist şi scriitor în slujba poporului sau cam aşa ceva..." (E.S., p.22).

Tot în cursul anului 1948, Petru Dumitriu intervine de pe poziţii marxiste, în cazurile T. Arghezi şi G. Călinescu, monografiate pentru prima dată de mine, şi date publicităţii în 1993, în cartea *Reeducare şi prigoană. Hic et nunc,* voi spune doar atât: că ecourile (articolele aprobative) la infamantul serial antiarghezian al lui Sorin Toma din ianuarie 1948 (publicat tot atunci şi în broşură) au fost deliberat puţine şi deliberat aparţinând unor inşi cu credibilitate şi greutate de opinie. Printre aceştia (Ion Mihăileanu, Ion Vitner, M.Ghimpu) şi Petru Dumitriu[6]:

„În afară de marele merit de a fi aplicat cu eficacitate într-un caz concret principalitatea marxistă, Putrefacţia poeziei... e un model de critică marxistă şi prin obiectivitatea şi documentarea ei (...). Tov. Sorin Toma nu se mărgineşte a critica pe Arghezi ci mai relevă şi unele aspecte ale creaţiei sale care ar putea constitui un exemplu (privit critic, desigur), pentru poeţii de stânga".

Aşa cum demonstrez în cartea sus-citată (care este, aproape în întregime, o monografie a anului literar 1948) acesta a fost unul al proceselor literare, desfăşurate cu mai mare sau mai mică vâlvă de presă, împotriva intelectualilor care, în cei trei ani de atragere spre arta ideologizată, nu se aliniaseră sau n-o făcuseră convingător. Nu numai Tudor Arghezi şi G. Călinescu, ci şi Al. Philippide, Cezar Petrescu, Marin Preda, Nina Cassian, Ov.S. Crohmălniceanu, M.H. Maxy ş.a.

Focul concentric al criticii (şi excluderilor literare) a început concomitent: în 4 ianuarie 1948 în *Flacăra,* N. Moraru critică, printre altele, absenţa bazei marxiste în instrumentarul critic călinescian, iar în 5 ianuarie, în *Scânteia*, Sorin Toma publică primul episod antiarghezian din cele patru. În plus, I. Vitner începe, în luna ianuarie 1948, publicarea în *Contemporanul,* a unui vast studiu privind „confuzia valorilor în critica literară", care va continua până în iunie, sistemul critic călinescian fiind comentat în şase episoade, începând cu 10 aprilie. Campania anticălinesciană din *Flacăra* ţine până în aprilie 1948, fiind susţinută de Vicu Mândra, Petru Dumitriu, iarăşi N. Moraru, precum şi printr-o serie de note nesemnate la rubrica „Baricada" condusă de Geo Dumitrescu. În treacăt fie spus, campania a fost întreţinută de Călinescu însuşi care, în ziarul *Naţiunea*, al cărui director era, publică două cronici literare târzii despre cărţile celor doi „revizori" literari de la *Flacăra,* apărute „anţărţ" (în 1946 şi 1947). Nu voi insista, nici măcar nu voi rezuma aici capitolul „George Călinescu" din cartea sus-pomenită. Voi spune doar că criticul este necruţător: poezia lui Geo Dumitrescu din vol. *Libertatea de a trage cu puşca* îi apare analistului cu totul diferită de modelul oficial, fiind „de mentalitate burgheză", fiind pe alocuri „bufonă", iar poetul nu glorifică „efortul" (adică munca), tendinţa lui fiind „de a evada din realitatea prezentă", şi libertatea sa poate fi „sinonimă cu vestitul turn de fildeş". În fine, despre cele 8 proze de debut ale lui Petru Dumitriu – „care a ajuns – comentează ironic criticul – precum constat din articolele sale din revista *Flacăra*, la formele cele mai înaintate de înţelegere marxistă" – scrie că sunt o „epică pură (...) de tipul cel mai gratuit"şi că n-a priceput nimic: „oricât de experimentat sunt în a descifra intenţiile", în fine, că se circumscriu întru totul gidismului prin „fuga enormă de prezent", „stilul haotic", „stilul lipsei de stil", „spirit livresc" etc.

Când G. Călinescu - care, în general, n-a prea tăcut în timpul acestor „agitaţii" – îndeamnă la moderaţie în acţiunea de re-vizitare a moştenirii literare, Petru Dumitriu[7] îl admonestează:

„Numai pentru a spulbera insinuarea simplismului – trebuie combătută ideologia burgheză? Şi oare ea trebuie combătută, în profunditate (de ce nu în profunzime?) numai pentru că ea cuprinde în materie culturală o problematică foarte bogată? (De altfel şi asupra acestei „bogăţii" ar fi de discutat) (...). Că opera de artă ar fi frumoasă independent de oamenii care o apreciază (...) nu e decât poziţia idealistă în materie de artă".

„Dumitriu făcea zel"

Deja, spre sfârşitul anului 1948, Petru Dumitriu alternează gazetăria militantă cu creaţia literară realist-socialistă: prima sa nuvelă, *Duşmănie* (despre „lupta şi ura de clasă la sate"), fiind publicată în *Viaţa românească*, noiembrie 1948, apoi în volumul colectiv 20 de nuvele (Bucureşti: Editura de stat, 1949). Din 1949 începe binecunoscuta carieră de prozator realist-socialist, („ori mai mult sau mai puţin binecunoscută" – concede intervievatul în contextul sus-citat, şi are dreptate). Anul 1949 este anul propulsării definitive a lui Petru Dumitriu în fruntea prozei politizate; nu mai puţin de cinci proze publică, după cutuma vremii: întâi într-o revistă literară (în cazul de faţă în *Viaţa românească*), apoi în broşură, volum colectiv sau volum de autor, după caz. E vorba de nuvelele *Duşmănie, Bijuterii de familie* şi *Nopţile din iunie*. (Reamintesc aceste precizări bibliografice, făcute în primă instanţă în 1994, în cap. „Prozatorul exemplu: Petru Dumitriu" din primul volum al cărţii *Literatura în totalitarism*; între timp, din 2000 încoace, au apărut dicţionare şi istorii literare cu mari şi foarte mari pretenţii, vehiculând, în cazul de faţă, erori, lacune, contradicţii).

Revenind la începuturile realist-socialiste ale prozei lui Petru Dumitriu, să afirm că, la unison, criticii literari (N.Tertulian, Ion Vitner, Mihail Petroveanu, J.Popper, Petre Hossu ş.a.) salută scrierile („pas îndrăzneţ", „opere de seamă ale literaturii noastre prin critica incisivă pe care scriitorul o face boierimii româneşti", „un jalon pe calea luminoasă a evoluţiei realist-socialiste a nuvelei noastre" ş.a., ş.a.) şi pe autorul lor („un argument al capacităţii de creaţie mereu vizibilă la scriitorii noştri tineri", „întruchipează elocvent destinul intelectualului de tip nou", „a dărâmat mitul atât de dăunător al gestaţiei îndelungate" ş.a., ş.a.).

Care a fost atitudinea retrospectivă a lui Petru Dumitriu, consemnată în cele două cărţi de interviuri? Nu numai aici, ci şi în alte convorbiri televizate sau în presa scrisă, Petru Dumitriu are o atitudine constantă: recunoaşte şi regretă. „Opinia publică din România începuse chiar să găsească excesivă căinţa lui Petru Dumitriu " – crede Alex Ştefănescu[8]; Convorbirile cu E. Simion şi G. Pruteanu „nu sunt nici pe departe atât de sincere, încât să ne reţină atenţia ca un document moral valabil" – crede N. Manolescu[9].

Să încercăm o clarificare a problemei sincerităţii şi, implicit, a greutăţii morale a unor opinii, după ce vom fi aflat care sunt părerile şi ideile lui Petru Dumitriu despre contribuţia sa realist-socialistă vreme de 13 ani, pe care să le înregistrăm, pentru început, fără pretenţia totalităţii lor.

Lui Eugen Simion îi spune:

Am avut două pneumonii într-o singură lună decembrie... Şi m-am dat pe brazdă... Mi-am zis: «Să mă fac frate cu dracul»" (p. 18). *Eram un schelet. Şi mă gândeam: mor de foame, mor de pneumonie, mor de tristeţe. ce mă fac? Hai să încercăm cu* ăştia *(*subl.aut.*),* p. 22; *un tip feroce numit Nicolae Moraru, un fanatic. N. Moraru şi Novicov (...). au fost fraţi la toartă (...). Am jucat pe muzica lor, fiind din ce în ce mai hotărât (...). De la început am spus, e provizoriu, mă fac frate cu dracul, trec puntea. M-am făcut frate cu dracul. Puntea s-a lungit (...). M-a luat Moraru la „Flacăra" (...). Am scris articole şi am luat atitudine. Şi de aia spun: ce să-i critic eu pe Răutu sau pe Moraru?* – p. 37. *Eu am petrecut 13 ani pe punte, fraternizând cu dracul şi-am petrecut 33 de ani în exil* – p. 54. *Succes de stimă, foarte bune cronici (...). Mi-aduc aminte una* [cronică literară la volumul de debut, n.n.], *care nu era deloc excelentă, scrisă de G. Călinescu. Călinescu a scris o cronică neprietenoasă şi nebinevoitoare, fiindcă eu îl călcasem – să zicem – pe picior. În scris. Nu ştiu de ce şi nu ştiu pe ce chestie* – p. 21 *Secretarul lui Sorin Toma, şeful „Scânteii", mi-a telefonat: «Ce face „Flacăra"?» Am răspuns: «Bine, bine, am înţeles». Şi am scris articolul în care l-am înjurat pe Arghezi (...). Săracul. Şi nu eram tâmpit. Eram sclav. Mă comportam ca sclavii sub bici, sub cnut* – p. 57-58.

Lui George Pruteanu îi repetă:

Efectiv, eu am început <u>crăpând, pur şi simplu, de foame</u> (subl.aut.). *Eram slab, eram aproape un schelet (...). Am decis să fac trecerea de care mă întrebaţi, să mă „dau pe brazdă" cu <u>ăştia</u>* (subl.aut.) – p.22; *Şi, într-o iarnă (...) am făcut virajul: din scriitorul-scriitor, am devenit scriitorul comunist. Fără să fiu vreodată membru de partid (...). Ce făceam eu (*oftează adânc*), cântărea mai greu decât să fii membru de partid* – p. 27. *Trebuia să supravieţuiesc întâi fizic. Fizic! Eu eram slab ca un ţâr. Eram omul cu pneumoniile* – p. 29. *Şi atunci am trecut la „Flacăra" lui Nicolae Moraru (...) şi de acolo la „Viaţa românească", unde, prin 52-53, am ajuns redactor-şef* – p. 30. *Mă las judecat, dar eu pe alţii nu-i judec. Nici pentru „dat pe brazdă" nici pentru fanatism* – p. 35. *Dumitriu făcea zel. Eram „un tânăr tovarăş bun de-al nostru" (...). Eu mă întrebam doar atât: ce să scriu ca să fiu publicat?* – p. 51. *Şi eu am scris contra lui Arghezi. Comandat. Eram la Flacăra. Am primit un telefon de la Scânteia: „Ce face Flacăra cu Arghezi? Doarme?". Lasă că face (...). Şi am făcut.* (p. 59).

Suspendat între două lumi

Nu sunt prea multe concluzii de tras în faţa acestor mărturisiri. Evidenţa se impune. Petru Dumitriu recunoaşte ceea ce ştia toată lumea. A făcut compromisul, a fost un colaboraţionist, un conjunctural, un duplicitar. La început, a făcut „virajul" sperând în provizoratul acestuia (ca şi cum ar conta sau nu intensitatea petei morale) şi din instinctul supravieţuirii. Mai apoi, a rămas pe punte, convins de eternitatea sistemului şi atras de traiul aproape regesc pe care-l ducea, după cum vom vedea. Când a simţit prima zguduitură, întâia breşă în statutul şi statuia pe care şi le dobândise, părăseşte „corabia". Văzuse prea multe căderi în dizgraţie, chiar printre fidelii regimului, printre cei cu credinţă autentică, nu ca a lui, contrafăcută; cunoştea cruzimea despoţilor, neiertători încă de la primele greşeli, îşi cunoştea situaţia fragilă, instabilă, de ins manipulat („eram sclav"), deşi dovedise, constant, un zel excesiv, atât în publicistica militantă, cât şi în creaţie („eram Dumitriul lor" – mai spune undeva, „un tânăr tovarăş bun, de-al nostru").

Abia de-acum, odată cu plecarea de bună-voie, mai exact din proprie iniţiativă (căci asta a fost, la urma-urmei: auto-exilare şi nu exilare) în Occident, începe drama, chiar tragedia lui Petru Dumitriu: a omului şi a scriitorului, deopotrivă. Fugit din spaţiul totalitar, probabil după o logică comună de genul: „mai rău decât aici nu poate fi", acela a aflat repede că Occidentul nu este spaţiul libertăţilor şi drepturilor omului pe care s-a bazat. *Dacă cineva crede că asta, înseamnă să mănânci cozonac, se înşală. <u>Se înşală</u> (subl.aut.). Nu ştiu ei ce înseamnă... (...). Aicea e <u>frigul</u>. Aicea este, nu sub comunişti* (E.S., p. 55). „Frigul şi rahatul" (ibidem, p. 118).

Tragismul vine din această situaţie de criză existenţială, de atentat la identitate, în care s-a văzut dintr-o dată; căci s-a trezit suspendat între două lumi, cu punţile retezate în urmă, cu firave căi de fixare şi adaptabilitate în faţă, Autoscopia, recunoaşterea totală a vinovăţiei, le face de pe aceste două poziţii: de

revoltat („Cum am ajuns la mânia asta a mea? Nu ştiu...” E.S., p. 66) şi de învins.

I-aş fi dorit, sincer, lui Petru Dumitriu, pentru ceea ce a însemnat omul intrinsec – dacă există aşa ceva – sau măcar omul ne-conjunctural, adică precocitatea, zestrea culturală, talentul, optimismul, spiritul convivial, domestic, religios, de orientare, şi vor mai fi fost – mi-ar fi plăcut, deci, o mărturisire de pe poziţia de învingător, de ins şi scriitor care s-a adaptat, ba chiar a avut acelaşi statut privilegiat, trecând, fără zguduiri morale, dintr-o „normalitate” în alta. I-aş fi dorit o despărţire voioasă de trecutul incriminant – trecut sub tăcere sau bagatelizat, deghizat, învinuind tinereţea cea neştiutoare, cum au procedat mulţi, printre care Ov. S. Crohmălniceanu, Geo Şerban.

Ca atitudine destăinuitoare şi raportare la vină, Petru Dumitriu se aseamănă cu Miron Radu Paraschivescu din *Jurnalul unui cobai*. Asumându-şi trecutul în felul său excesiv, zelos, Petru Dumitriu s-a eliberat: *să revenim la vinovăţiile mele. Nu mă simt deosebit de vinovat. Eu nu sunt un om foarte păcătos, sunt un om păcătos, sunt un om slab ca toţi oamenii, însă pe mine m-a ros, m-a ars, m-a chinuit, m-a otrăvit cât scrisesem pentru criminalii aceia. Dar, de îndată ce (...) am văzut că plătesc, că compensez, că spun în sfârşit adevărul, că spun şi mărturisesc greşelile mele, am început să mă eliberez (...). Deci, mă vezi un om liber şi cu inima uşoară.* (E.S., p. 136).

Este sincer Petru Dumitriu în destăinuirea sa eliberatoare? În mărturisirea sa? Căci asta este până la urmă discursul intervievatului, o mărturisire, o mărturisire şi nu o spovedanie, cum adesea sunt identificaţi cei doi termeni, de aceea acesta şi face o precizare în acest sens; o face mai degrabă omul creştin. Sinceritatea în discursul memorialistic sau diaristic este, în primul rând, o cale spre credibilitate şi veridicitate. Credibilitatea are, la rândul ei, mai multe consecinţe benefice: asigură un nivel documentar, de informaţii generale, contextuale, dar girează şi dimensiunea morală a discursului. Înclin să cred că de cele mai multe ori Petru Dumitriu este sincer în mărturisirile sale; de ce n-ar fi sincer, când recunoaşte c-a mâncat rahat? Nu e sincer când plusează în autovictimizare, când afirmă (şi nu o dată) c-a suferit enorm în timp ce mânca rahat („cât scrisesem pentru criminalii aceia”). Un Petru Dumitriu traumatizat în permanenţă, cu spectrul vinovăţiei în faţă, în timp ce ocupa funcţii culturale înalte, publica în tiraje enorme, încasa onorarii grase, era premiat şi proeminent, era un model de literatură etc., un asemenea personaj este de necrezut.

Întreaga sa creaţie, începând de la proza scurtă, continuând cu romanele *Drum fără pulbere, Pasărea furtunii* (despre triumful socialismului în domeniul maritim), *Cronică de familie* (despre decăderea cronică a aristocraţiei româneşti vreme de aproape un secol) a fost model de literatură realist-socialistă pentru scriitorii din vreme.

Adevărul este că Petru Dumitriu a fost un privilegiat. Şi acest adevăr îl vom contura din înseşi destăinuirile acestuia:

Tinereţea mea se manifesta în cochetărie vestimentară, în flirturi, în prietenii vesele, în ce exprimam eu cu „hai la Athénée Palace unde foarte mult îmi place” sau „ne place”. Chefuri... Chefuri, nu beţivăneşti, dar chefuri. Sindrofii, conversaţii, mare consum de bere şi mai mic de vin, eu eram băutor de bere – E.S., p. 171. *Ieşeam, da, cu prietenii: Barbu Câmpina, Eugen Stănescu, Paul Georgescu, Baconsky, Crohmălniceanu, Petroveanu şi Veronica Porumbacu. Şi se duceau banii. Nu mi-a rămas nimic, afară de acest tablou:* Lăsaţi copiii să vină la mine *(...). A! Am cumpărat o maşină din nişte drepturi de autor, în Cehoslovacia* – G.P., p. 67. *Râdeam mult pe atunci, eram optimist şi vesel, contagios de vesel. În Occident mi-a trecut râsul* – G.P., p. 161. *Eu eram băutorul de bere, care bea cu butoiul şi nu mă îmbătam, dar, mă rog, mă stimula* - E.S., p. 172. *Un dandy... Mi s-a atribuit o imagine* – E.S., p. 248. *Cred că puteai trăi uşor un an dintr-un premiu* [premiu de stat, n.n.] *Deci, cam pe la... de douăsprezece ori leafa mea. Eu căpătam, ca director al ESPLA, vreo 2500* – G.P ., p. 64. *Am fost acasă la Maurer (...) am jucat cu el* [tenis, n.n.] *pe un teren special (...). A fost şi la mine acasă. Şi Ralea. Şi Silviu Brucan mă iubea* – G.P., p. 66; 68. Etc. etc.

Iată, aşadar, închisoarea „care era România”, în care a trăit Petru Dumitriu. Nu întâlnim în confesiunile acestuia nici un cuvânt de regret c-a părăsit acel spaţiu în care era, incontestabil, o vedetă. Regretă însă, şi regreta profund, dureros că n-a reuşit în celălalt spaţiu, cel al evadării, în sensul de recunoaştere oficială a valorii literare a operei sale din cea de-a doua etapă a creaţiei: „asta făcea parte din scopul meu în viaţă: să scriu, *să reuşesc* cu scrisul”. Rana nevindecată a lui Petru Dumitriu vreme de decenii a fost acest insucces literar, indiferenţa şi opacitatea publicului la noua ideologie a operei sale, scrisă acum într-o limbă de circulaţie, franceza, variată ca paradigme: romane alegorice (alegoria Estului), metafizice, creştine („scrierile mele de pietate”). „Trăiam în Occident de aproape douăzeci de ani, publicasem peste zece cărţi. Una din ele avusese succes mijlociu, mare pe aici, mic pe dincolo, în Germania” – E.S., p.111.

Pentru Petru Dumitriu, Occidentul se asociază aproape în totalitate cu această opacitate faţă de talentul, valoarea şi persoana sa. Să cunoaştem, în linii mari, aceste opinii.

„În Occident sunt străin, sunt pribeag”

La 36 de ani am plecat. Şi am căzut, aici, în gheţărie. Inimi îngheţate, capete strâmte. N-ai crede, ce nebunie! Ce am putut trăi eu aicea de neînţelegere, de ostilitate, de neprimire, de neospitalitate! Îngrozitor! Îngrozitor, oribil! Mă mir că am rezistat, ce stofă rezistentă trebuie să fie în mine, fizică şi morală, dar a fost mila lui Dumnezeu. Asta era ciocnirea cu Occidentul, cu publicul occidental, cu critica occidentală, cu cititorul occidental (...) când aud aici la radio, când îi aud

„franglais-ul" (...) vreau să spun că m-a făcut pe mine să sufăr şocul cu Occidentul – E.S., p. 115. *Eram cu două trepte sociale mai puţin decât fusesem în România* – G.P., p. 94. *Treizeci şi trei de ani în Occidentul pustiu, duşmănos, fără inimă. Din zece, unul şomer. Din cinci, unul funcţionar. Din zece, unul comunist – chiar şi acum! Din zece, toţi zece buimăciţi, rătăciţi, dezorientaţi. Şi tu, în mijlocul lor, scrie într-o limbă străină, pentru nişte străini, străin printre străini. Eşti pierdut. Supravieţuieşti prin minune* – G.P., p. 96. *Ce tipi sunt, ce căcănari sunt, e de necrezut, e de necrezut. Sigur că sunt şi oameni admirabili (...) savanţi (...) medici (...) filantropi (...) (...) restul, ce bandă de căcănari!* – E.S., p.118 ş.a. ş.a.

„A treia carieră"

Aşa numea Petru Dumitriu etapa din urmă a creaţiei sale, scrierile la care lucra şi proiectele pe care spera să le definitiveze în anii care i-au mai rămas, „măcar zece, câţi or fi". Traducea din scrierile lui Eugen Drewermann (*Structurile răului*, 3 vol.), „din germană în franceză". Era la a treia versiune „şi al nu ştiu câtelea titlu", al unui roman. Lui G. Pruteanu îi destăinuise, sub pecetea tainei („nu vei sufla o vorbă") subiectele celor trei romane în şantier: „primul îl am în cap de douăzeci de ani, pe al doilea de zece, iar pe ultimul din 1989" – G.P., p. 127.

Aceste romane trebuiau să fie o revanşă faţă de Occident, o replică ambiţioasă, o renaştere din suferinţă: „Culmea ştii care e? Că voi reuşi acum! Sunt aproape sigur! (...). Să fac ce n-am reuşit în 30 de ani: să fac carieră de mare scriitor în Occident. Acuma. Simt că. O să vezi. Chiar dacă-ţi pare ciudat. A treia carieră. La 70 de ani" – G.P., p.96.

Nu ştiu ce şi cât a realizat Petru Dumitriu din aceste proiecte. Nu ştiu, de fapt, ce şi cum ar fi trebuit să scrie pentru a se re-fixa într-o istorie literară onorabilă, pentru a-şi dobândi o identitate, apropiată de prestigiul pe care-l visa. Oricum, Petru Dumitriu s-a reîntors în România (înainte de a o face la modul real) datorită celor două cărţi de convorbiri. Deocamdată, până la noi dezvăluiri, mărturisirea postdecembristă a lui Petru Dumitriu face parte din a treia carieră a acestuia. Ea, paradigma destăinuitoare, configurează un personaj inteligent înainte de toate, informat, cu gustul vorbei; mai apoi, câte puţin din toate: histrionic, dorind cu moderaţie să epateze, speculând informarea, uneori lacunară, a interlocutorilor, de-o modestie frumoasă, entuziast, şiret, prudent, abordând cu lejeritate orice subiect de discuţie propus. Iar subiectele abordate nu sunt puţine; nu numai despre viaţa personală şi evadare, povestite cu încetinitorul, nu numai biografii ale scrierilor (în special despre *Cronica de familie* - la insistenţele lui Eugen Simion) ci şi despre filosofi, creştini, islamism; despre sinucigaşi (Paul Celan, Marek Hlasko – „Dumitriul polonez"), despre filantropi, despre femei, despre popoare, despre poporul român. Şi, desigur, despre scriitorii români pe care i-a cunoscut: A.E.Baconsky („era fermecător"), Marin Preda („n-am fost neprieteni"), Petru Comarnescu („l-am iubit"), Emil Cioran („are admiraţia mea pentru stil"), M. Sadoveanu („îl admiram (...). Dar a fost nefast"), Mihai Beniuc („care era un ticălos"), Paul Georgescu („sucit, întortocheat, dar deştept") şi alţii.

Note:

1. Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*. Bucureşti: Editura Mercutio, 1998. Este ediţia din care se citează în prezentul text. Ediţia primă, cu acelaşi titlu apare la Iaşi: Editura Moldova, 1994.
2. George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Şase zile cu Petru Dumitriu*. Bucureşti: Editura Albatros, 1995.
3. Ana Selejan, *Reeducare şi prigoană*. Sibiu: Editura Thausib, 1993, p.137-138. Vezi şi ed. a II-a: Bucureşti: Editura Cartea românească, 2005, cap. „Maeştri şi învăţăcei".
4. Ibidem, 1993, p.141.
5. Petru Dumitriu, *Pentru bătălia ideologică*. În: Flacăra, I, nr. 19, 16 mai 1948.
6. Petru Dumitriu, *Un exemplu de critică literară marxistă*. În: Flacăra, I, nr. 25, 20 iun.1948.
7. Petru Dumitriu, *Despre perspectiva istorică în preţuirea artei*. În: Flacăra, nr. 31, 1 aug. 1948.
8. Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*. Bucureşti: Editura Maşina de scris, 2005, p. 254.
9. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Piteşti, Editura Paralela 45, 2008, p. 970.

Bibliography:

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură / The critical history of Romanian literature. 5 centuries of literature*. Piteşti, Editura Paralela 45, 2008.

George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Şase zile cu Petru Dumitriu / The pact with the devil. Six days with Petru Dumitriu*. Bucureşti: Editura Albatros, 1995.

Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu / Interlocutions with Petru Dumitriu*. Bucureşti: Editura Mercutio, 1998.

Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000 / The history of contemporary Romanian literature*. Bucureşti: Editura Maşina de scris, 2005.